

BARLANGKUTATÁS
MAGYARORSZÁGON
KIÁLLÍTÁS

A HERMAN OTTÓ MÚZEUM
1980. SZEPTEMBER 13–1981. ÁPRILIS

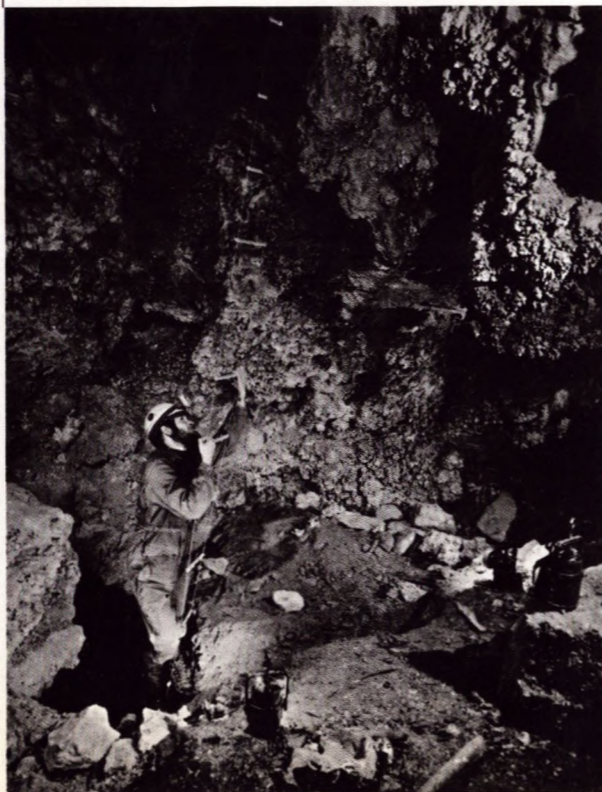
Mi a barlangkutatás? Sport, hobbi, tudomány – egyik sem! Olyan szenvedély, amelyben a sport a tudományt szolgálja. Sport, mert a barlangok bejárása, kutatása, a mélységek feltárása különleges képzettséget, gyakorlatot, erőnlétet kíván. Nem versenysport, annak ellenére, hogy hazánkban is évente rendeznek barlangversenyeket. Tudomány, mert a barlangok felfedezésével a benépesült Föld még feltáratlan, a szó szoros értelmében vett „fehér területeit” lehet megismerni. A barlangok valóságos tudományos adatbankok, amelyek féltve őrzik évezredek át felhalmozódott kincseiket. A barlangok fala és kitöltése része a Föld kérgének a föld alatti üregekben közvetlenül tanulmányozni lehet a geológiai múlt eseményeit. Karsztos hegységeinkben az áramló víz oldotta, koptatta ki barlangjainkat, amelyek egy része ma is követhető föld alatti patakok, víznyelők és karsztforrások nyomán. Közismertek az ősember barlangjai, amelyek nevéket a bennük talált korai emberleletekről, kőszközökről, településnyomokról kapták. Ugyanitt kihalt, rendszerint jégkori állatok csontjai is felszínre kerülnek, mint pl. a barlangi medvéé, a gypjas orrszarvúé stb. A barlangok ékkövei a cseppkövek, amelyek a látogatókat ugyanúgy gyönyörködtetik, mint a barlangkutatókat. Szakembereknek egyszerűen csak különleges ásványok. A rendszerint hideg, nyirkos barlangi levegő az asztmában szenvedők számára kifejezetten kedvező gyógyhatású. A barlangkutató az, aki mindezt megismerteti velünk. Ő az, aki közvetlenül találkozik a természet erőivel, s ez a találkozás különös varázsu együttes viselkedést, sajátos életfelfogást alakít ki.

Az első, kényszerűségből barlangba behatoló, sőt ott élő ember kétségtelenül az ősember volt, aki faggyúfálya segítségével bemerészkedett a sötét mélységekbe. A barlangok közelében élő népek mindig ismerték a föld alatti járatokat, hiszen azok támadás esetén védelmet nyújtottak, istállónak, esetleg lakásnak használták. Így a honfoglaláskor a Kárpát-medencébe benyomult magyarság az itt talált, vagy szomszédos szláv népelemektől vette át, az addig számukra ismeretlen természeti jelenség nevét, a barlang és a pest szavakat. Az előbbi eredetileg brlog, borlog formában használták, míg a pest szó az újkorra már kikopott a hétköznapi nyelvből. Budapest nevében is valószínűleg a pest eredetileg barlangot jelentett, ugyanis a Gellért-hegy oldalában messziről látható bejáratú barlang nyílott, a Szent Iván-barlang. Az első magyar nyelvű barlangnév, az Oduoskw, a mai Odvaskő, a bakonybéli apát-ság 1037-es keltezésű alapítólevelében fordul elő. A legnagyobb hazai barlang, az aggteleki neve 1549-ben először tévesen jelent meg az irodalomban, ugyanis valószínűleg a másoló elírta az Ag Telek nevet Arx Filek-re. Az 1600-as évektől kezdődően egyre szaporodnak a barlangokról szóló híradások. Az alduinai Orsova közelében levő kis Veteráni-barlangot 1692-ben katonai célra átalakították és térképezték. Később, 1788-ban, a török csapatok előrenyomulásakor a császári csapatok ide menekülve hús napig tartották magukat. A Felvidék barlangjaiból már 1448-ban említette Ranzani, hogy sárkánycsontokat tartalmaznak. A lakosságban varázsserejűnek tartott cson-

tokat 1672-ben Hain János eperjesi orvos lerajzolta, majd később Cuvier, a híres őslénybúvár azokban a barlangi medvé és a barlangi oroszlán maradványait fedezte fel. Az 1700-as évekből főleg Bél Mátyás munkáiból ismerhette meg az olvasóközönség a föld alatti világot. 1723-ban megjelent könyvében közölte az első pontos, 1719-ben készült barlangmetszetet a deményfalvi barlangról. 1742-ben ő írt pontosan az Aggteleki-barlangról, helyesbítve a korábbi félreírásokat. A XVIII. sz. végén, a XIX. sz. elején számos útleírás, kalendárium, lexikon tartalmaz változatos barlangi leírást. Így Korabinsky 1786-ban megjelent híres lexikonjában említést tett két ángulus utazóról, akiket a londoni tudományos akadémia küldött az Aggteleki-barlang megvizsgálására, s ott 3 napig időzve annak se végét, se újabb kijáratát nem találták. Csokonai Vitéz Mihály 1801. július 5-én látogatta meg a Baradlát, s anyjához írt levelében nagy lelkesedéssel emlékezett meg a látottakról. Losonczy István „Hármas Kis-Tükör”-jében, amiből évtizedeken keresztül tanultak a nebulók, a Szilicei-barlang különlegességei versbe szedve nyertek említést:

„Szelítze barlangját szemléld-meg próbára,
Hol a víz télen hév; jeges derék nyárra.”

A Miskolczi közönséges naptár 1846-ban, már az akkori tudományos szemléletet is túlhaladva azt írta, hogy a Bükk-hegyek csalhatatlan tűzokádók valának, amit a

kevés emberek által ismert barlangjai, üregei, a több helyen előtűnő kerek szájú töltésrjei bizonyítanak.

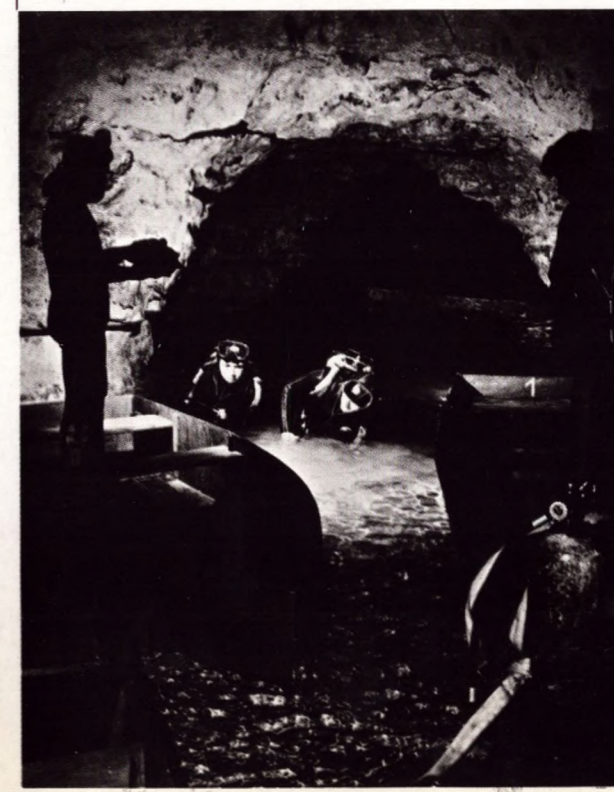
Ugyanekkor már kialakult a tudományos barlangkutatás csírája is. Sartory József, az egri püspökség mérnöke 1794-ben elkészítette a Baradla pontos térképét, majd a barlangot 1801-ben Raisz Keresztély újra felmérte. 1794-ben született Rozsnyón Vass Imre, aki 18 éven át Gömör–Kishont vármegye földmérője volt, s akiben ma az első magyar tudományos barlangkutatót tiszteljük. 1821-ben a Baradla-barlang akkori végéig, a Vaskapuig tudott csak eljutni, ahol a falra felvéste: „1821-ben eddig és nem tovább Vass Imre”. De 1825 júniusának első napján, kihasználva a hosszan tartó szárazságot, a nehezen járható, vízzel borított szakaszon átjutva felfedezte a barlang Jósavafőig tartó részét. Felfedezéséről 1831-ben kis könyvben számolt be, az általa készített térkép mellékletével együtt.

Az 1800-as évek közepétől a természettudósok is egyre nagyobb érdeklődéssel fordultak a barlangok felé. Petényi Salamon János a beremendi egykori üregek vörösgyaggal kitöltött üledékéből kihalt állatok csontjait írta le, korát messze megelőző szemlélettel. Frivaldszky Jenő 1857–1865 között számos barlang élővilágát dolgozta fel monografikusan. Schmidl Adolf 1856-ban a Baradla és a szilicei jégbarlang klímájáról írt. Hanvai Ede az 1870-ben

felfedezett dobsinai jégbarlang meteorológiai viszonyait hat éven át vizsgálta. Nyáry Jenő 1876-ban a Baradla-barlangban végzett nagyszabású régészeti ásatást, és az arról készült hatalmas tanulmányhoz az emigrációban élő Kossuth Lajos hosszas cikkben szólott hozzá.

Az elmúlt évszázadok során fedeztek fel néhány olyan barlangot is, amelyeket ma már az érdeklődők ezrei látogatnak. Az Abaligeti-barlangot 1768-ban Mattenheim József molnár fedezte fel, amikor egy forrást megbontott. A Baradla-barlang új ágának (1825), valamint a Dobsinai-barlang felfedezéséről (1870) már szóltunk.

A magyar barlangkutatás igazi fellendülését az 1891-ben a miskolci Bársony-ház alapozásakor előkerült kőszközök, ill. az a körül kialakult vita vetette meg. Herman Ottó felismerte azokban az ősember munkáját, de elképzelését élesen támadták. A hazai ősember jelenlétének bizonyítására a Földtani Intézet elhatározta, hogy megásatja a bükki barlangokat. A munkával a fiatal zoológus, Kadic Ottokárt bízták meg, aki később a szervezett magyar barlangkutatás atyja lett. Kadic 1906-ban előbb a Kecse-lyukat, majd a Büdöspestet ásta meg, minden különösebb eredmény nélkül. De egy évvel később a Szeleta-barlangból már 40 kőszközt gyűjtött, amelyek ugyan szakmai viták keresztüztüében, de bizonyították az ősember létezését Magyarországon.

A fokozódó sikeres barlangásatások hatására 1910-ben, a Magyarhoni Földtani Társulat kebelén belül Lóczy Lajos javaslatára megalakult a Barlangkutató Bizottság, amely 1913-ban Szakosztállyá alakult át. Megindították a „Barlangkutató” c. szakfolyóiratot, s részletes programot dolgoztak ki a hazai barlangügy fejlesztésére.

A tudományos kutatásokkal egyidőben a turisták figyelme is a barlangok felé fordult. 1904-ben Scholtz Pál Kornél és Bagyura János a Pál-völgy kőfejtőjének üregeit vizsgálva felfedezték a mai Pál-völgyi-barlangot. Ugyanők 1919-ben megalakították a Pannónia Turista Egyesület Barlangkutató Szakosztályát, amely hosszú időn át a Pál-völgyi-barlang gazdája volt. 1920-ban Kadic Ottokár javaslatára a Budapesti Egyetemi Turista Egyesület is barlangkutató szakosztályt alapított, amely a két világháború között a legeredményesebb barlangkutató csoport volt. Feltárták 1927-ben a Vecsem-bükk hatalmas zombolyait, ahová az 1911. évi, Bekei Imre Gábor által vezetett expedíció még nem tudott behatolni. 1930-ban Kessler Hubert vezetésével a Szemlő-hegyi, 1933-ban a Ferenc-hegyi-barlangot fedezték fel. A sort 1948-ban a Mátyás-hegyi-barlang új járatainak felfedezése követte. Az új barlangok felfedezése nemcsak a turista barlangkutatók érdeme. Így még 1882-ben a balatonfüredi Tamás-hegy aljában, kőfejtés közben nyílt meg az 1929-ben kiépített Lóczy-barlang. Tapolcán 1902-ben kútásás közben bukkantak barlangnyílásra, amelyen át a mai tapolcai tavasbarlang akkor bejárható részeit ismerték meg.

Közben a szervezett barlangügy is nagy lépéssel fejlődött. 1926. február 20-án megalakult az önálló Magyar Barlangkutató Társulat, amelynek működése végérvényesen 1948-ban szűnt meg. Új folyóiratot, a „Barlangvilág”-ot indították el, az érdeklődők számára. 1927-ben Budapesten rendezték a magyar és német barlangkutatók találkozóját. Támogatták a barlangi őslénytani és ősrégészeti ásatások mellett az egyre sokirányúbb tudományos kutatásokat, mint a barlangbiológiát, meteorológiát, hidrológiát.

Az 1944-ben megbénult magyar barlangkutatókat előbb 1946-ban próbálták újraéleszteni, de az új szervezet megalakulására még több mint tíz évet kellett várni. Az új nemzedék kutatói újabb nagy barlangokat fedeztek fel, mint 1946-ban a különleges ásványokkal borított Sátorkő-pusztai-barlangot, 1952-ben a hatalmas Béke-barlangot, majd a jósvafői Vass Imre- és Kossuth-barlangokat, s az égerszögi Szabadság-barlangot.

Hosszas, többirányú előkészítő munka után végül is 1958. december 12-én tartotta alakuló ülését a Nehézipari Minisztérium felügyelete alatt létrejött országos szervezet, a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat, az MKBT. 1970-től kezdve már a MTESZ tagegysége. A társulat, amely folytatta a régi nagy hagyományok ápolását, új folyóiratokat indított (Karszt- és Barlangkutatói Tájékoztató, Karszt és Barlang, Karszt- és Barlangkutató). Kitüntetett érdemeket és emléklapokat alapított, amelyek Herman Ottó, Kadic Ottokár és Vass Imre nevét viselik. Az MKBT tömöríti a karszt- és barlangkutatók iránt érdeklődő szakembereket és laikusokat, ahol könyvtárral, adattárral, elő-

adások és konferenciák tartásával segítik elő a hazai barlangügyet.

Időközben megalakult a barlangi mentőszolgálat, néhány évre 1961-ben megnyitotta kapuit a Barlangtani Múzeum, az 1961. évi természetvédelmi törvény pedig minden hazai barlangot védelem alá helyezett. 1975-ben a Természetvédelmi Hivatalon belül megalakult a régen várt Barlangtani Intézet, amely 4 évi tevékeny működés után megszűnt.

Az elmúlt húsz évben a tudományos barlangkutatók, a speleológia igen nagy méretű fejlődésen ment keresztül. Jósvafőn, a Vass Imre-barlangot kutatási bázissá alakították ki, ahol komplex fizikai-kémiai mérőeszközöket végeznek. Létrejött a Baradla-barlangban a biológiai laboratórium, számos karszthidrológiai vizsgálattal pedig nemcsak új barlangokat sikerült feltárni, de számos vízellátási nehézséggel küszködő nagyváros, pl. Miskolc gondjain is lehetett segíteni. Ma már az ország három barlangjában folyik rendszeres és eredményes gyógyító munka, ahol az asztmás betegek néhány hetes barlangi levegőkúra után hosszú időre tünetmentessé válhatnak. Egyre több barlangunkat látogathatja a nagyközönség, jelenleg a Szemlő-hegyi-barlang idegenforgalmi kiépítését végzik.

Ma a mintegy negyven csoportba tömörült ezer barlangkutató munkájának eredményeként újabb, nagyméretű barlangokat fedeznek fel. Az elmúlt években

tárták fel a bakonyi Tés község közelében az ország harmadik legmélyebb barlangját, az Alba Regiát, vagy a Bükkben a kilométeres nagyságrendű Fekete-, Hajnóczy- és Bolhási-barlangokat. Nyilvántartott barlangjaink száma ma 1300, de a barlangkutatók szívós munkájával minden évben 30–40 új barlanggal, új területtel gazdagodik Magyarország területe.

Dr. Kordos László

From the mentioning of the first cave in the early 11th c. till the first scientific cave study and mapping in the late 18th and early 19th c. (Baradla cave, North Hungary) a long way had to be done. The growing number of the discovered caves and the necessity of their methodical study both from speleological and archaeological point of view led to the formation of the Speleological Committee in 1910, which was the predecessor of the present Hungarian Speleological Society. The exhibition organised under László Kordos's leadership gives a sketch of the last two hundred years of speleology in Hungary.

BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI MÚZEUMI IGAZGATÓSÁG – MAGYAR KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÓ TÁRSULAT – A KIÁLLÍTÁST RENDEZTE: DR. KORDOS LÁSZLÓ – TECHNIKAI RENDEZŐ: KAMARÁS JENŐ ÉS VALENT EDE – KATALÓGUS: IGNÁCZ ERZSÉBET – FOTÓ: BORZSÁK PÉTER ÉS PRÁGAI ALBERT – FELELŐS KIADÓ: DR. SZABADFALVY JÓZSEF – BORSODI NYOMDA 80 – 5982 – 800